



Literatura Universal 1r de Batxillerat	
NOM DE LA PROFESSORA	Mariona Folguera Blasco
NIVELL	1r de Batxillerat (itinerari Humanístic)
SESSIONS	Dimecres de 8:00h a 9:00h Dijous de 8:00h a 9:00h Divendres d'11:30h a 12:30h
CORREU ELECTRÒNIC DE CONTACTE	mariona.folguera@ducdemontblanc.cat

PRESENTACIÓ DE LA MATÈRIA
Aquesta matèria, i el plantejament que en presentem a continuació, s'emmarca en les últimes modificacions curriculars que recull el <u>Decret 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat</u>. El qual defineix l'estructura d'un currículum competencial i flexible que inclou les competències clau, els indicadors competencials i els nous elements curriculars per al desplegament de les matèries: matèries específiques, criteris d'avaluació, sabers i situacions. Així doncs, Literatura Universal és una assignatura que continua el traçat seguit per a l'educació literària en l'etapa anterior, alhora que complementa l'abordada en Llengua Catalana i Literatura, i en Llengua Castellana i Literatura de batxillerat. Tal com s'explica al currículum, és l'espai idoni per desenvolupar les dues modalitats de lectura literària que s'han estudiat al llarg de tota l'escolarització –la lectura guiada i la lectura autònoma– tot afavorint la confluència dels seus corpus respectius i de les seves formes de gaudi. A més, d'aquesta manera, els estudiants s'allunyen a poc a poc de la mera lectura identificativa i argumental d'obres per accedir a obres complexes que reclamen habilitats d'interpretació més consolidades i que obren la mirada a altres marcs culturals. La matèria permet apropiat un mapa de referències compartides –obres i autors del patrimoni universal; moviments estètics; gèneres i subgèneres; temes, tòpics, arquetips, símbols, etc. recurrents al llarg de la història–, i alhora convida a qüestionar-se de manera crítica un cànon que, històricament, ha deixat fora gran part de les obres escrites per dones o per autors no occidentals que pertanyen a minories ètniques, culturals o poblacionals. Per tant, es vetllarà per ampliar els imaginaris culturals en l'àmbit literari dels alumnes, cosa que contribueix, sens dubte, a la cohesió social, l'educació intercultural i la coeducació. A més, la lectura compartida i autònoma de clàssics de la literatura universal, la deliberació argumentada, el desenvolupament de processos d'indagació o les activitats d'apropiació i de recreació dels clàssics contribueixen al desenvolupament del conjunt de les competències clau. I és que aquesta matèria ha de contribuir a capacitar els alumnes

per fer una gestió eficaç de la informació en els processos de selecció, reelaboració i construcció de coneixement. L'enfocament que s'adopti ha de capacitar els estudiants per aplicar de forma integrada els sabers desenvolupats, ja sigui en la producció de textos que responguin a un format i una situació determinats o en el disseny d'una recerca.

L'assoliment de les competències específiques constitueix la base per a l'avaluació competencial de l'alumnat i es valorarà a través de criteris d'avaluació. No hi ha una vinculació unívoca i directa entre criteris d'avaluació i sabers. Les competències específiques s'avaluaran mitjançant la posada en acció de diferents sabers, en diferents situacions. Són cinc les competències específiques que vertebran el currículum de Literatura Universal i que giren al voltant dels eixos que s'expliciten a continuació:

- El desenvolupament d'habilitats d'interpretació de clàssics de la literatura universal que tinguin en compte les relacions internes dels elements constructius de l'obra amb el sentit d'aquesta obra, i la vinculació de l'obra amb el context de producció i el seu lloc en la tradició literària.
- La lectura comparada d'obres de diferents èpoques, contextos, gèneres i llenguatges artístics que permetin constatar l'existència d'universals temàtics i vies formals recurrents al llarg de la història i reconèixer-ne semblances i diferències.
- El desenvolupament d'estratègies de lectura autònoma que aprofitin els mapes de referència i les formes de lectura propis de la lectura guiada.
- L'apropiació d'un marc de referències compartides i d'un mapa cultural que permeti contextualitzar les futures experiències literàries i artístiques a les quals l'alumnat té accés.
- La participació en el debat cultural al voltant del cànon literari i la necessitat d'incorporar altres obres i lectures que reflecteixin la diversitat de mirades sobre el món i la importància de la literatura en la construcció d'imaginari.

Atès que la trobada entre textos i lectors constitueix el nucli central de la matèria, els sabers s'organitzen entorn de dos blocs vinculats, respectivament, a la lectura guiada i a la lectura autònoma de clàssics de la literatura universal.

COMPETÈNCIES ESPECÍFIQUES

- **Competència 1:** Llegir, interpretar i valorar clàssics de la literatura universal atenent tant les relacions internes dels elements constitutius del gènere i les seves funcions en les obres, com les relacions externes de les obres amb el seu context de producció i la seva inscripció en la tradició cultural, per eixamplar les possibilitats de gaudi de la literatura.
- **Competència 2:** Llegir de manera autònoma clàssics de la literatura universal com a font de plaer i coneixement, compartir experiències de lectura i crear textos d'intenció literària, per construir la pròpia identitat lectora, gaudir de la dimensió social de la lectura i estimular la creació literària i artística.
- **Competència 3:** Establir vincles entre obres de diferents èpoques, contextos i gèneres i llenguatges artístics, reconeixent semblances i diferències en funció dels respectius contextos de producció i de la interrelació entre literatura i societat, per constatar l'existència d'universals temàtics i de vies formals recurrents al llarg de la història de la cultura.

- **Competència 4:** Consolidar un marc de referències compartides a partir del coneixement d'alguns trets dels principals moviments estètics i d'algunes de les obres literàries més rellevants del patrimoni universal per construir un mapa cultural en el qual inscriure les experiències literàries i culturals personals.
- **Competència 5:** Participar en la construcció d'un cànon literari universal que integri la perspectiva d'experiència de les dones mitjançant la lectura d'obres d'escriptores i que superi els marcs de la cultura occidental per desenvolupar el pensament crític pel que fa a la construcció discursiva del món i els seus imaginaris.

FUNCIONAMENT DE LA MATÈRIA I MATERIALS

Es treballa en l'aprofundiment dels sabers explicitats a l'apartat anterior de tal manera que els alumnes puguin assolir-los de forma òptima a la fi de curs.

Les classes teòriques -en part o completes- són indispensables per al bon funcionament de la matèria, i permeten que l'alumnat pugui comprendre els diferents sabers i competències que es plantejaran, abordaran i treballaran al llarg del curs. Per tant, serà indispensable prendre apunts i tenir una actitud d'escolta activa durant les sessions. Alhora, i sempre que es consideri necessari, es dedicaran sessions senceres -o parts de les sessions- a corregir activitats, resoldre dubtes i treballar de manera pràctica a l'aula, sempre que el clima de l'aula ho permeti. En cas contrari, l'alumnat haurà de treballar més a casa per a seguir el ritme de la matèria.

Atès que no existeix un material indispensable per a la matèria (un llibre de text), és obligatori que els alumnes duguin sempre estris per escriure (bolígraf negre, blau i verd -EN CAP CAS, vermell-; llapis; goma, etc.) i fulls en blanc. Excepte en casos excepcionals, els apunts, tasques, exercicis i entregues es faran a mà; i, per tant, **no s'acceptaran lliuraments fets amb ordinador**, si les indicacions de la tasca i/o lliurament no ho demanen explícitament. I, en cap cas, tampoc no s'admetrà l'entrega de tasques i/o lliuraments fora del termini establert. No lliurar quelcom el dia (o moment) que s'hagi marcat implicarà que aquella tasca serà avaluada amb un 0, i farà mitjana amb la resta de notes de què disposi aquell alumne.

Així doncs, no dur el material necessari per a poder treballar durant les sessions (tot incloent-hi el llibre de lectura els dies que es demani) serà penalitzat i s'anotará a la fitxa de l'alumne a iEduca per tal que en tingui constància.

CRITERIS D'AVALUACIÓ

- **Pel que fa a la competència núm. 1:**

- Explicar i argumentar la interpretació de les obres llegides a partir de l'anàlisi de les relacions internes dels seus elements constitutius amb el sentit de l'obra i de les relacions externes del text amb el context sociohistòric i amb la tradició literària, utilitzant un metallenguatge específic i incorporant judicis de valor vinculats a l'apreciació estètica de les obres.

S'espera que l'alumnat pugui verbalitzar -de manera oral o escrita- judicis de valor fonamentats sobre les lectures, basats en la seva apreciació estètica, i ajudaran a construir un mapa cultural que conjugui els horitzons nacionals amb els europeus i els universals, i les obres literàries amb altres manifestacions artístiques. Es tracta, doncs, d'aconseguir un gaudi conscient i elaborat de la lectura a partir d'un nombre reduït d'obres que seran objecte de lectura guiada i compartida a l'aula, i que aniran acompanyades d'un conjunt de textos que permetran tant la seva contextualització històrica i cultural com la seva inscripció en la tradició literària, l'accés a la història de les seves interpretacions i el diàleg amb altres formes artístiques clàssiques i contemporànies. Per tant, es combinaran obres de diferents gèneres literaris, períodes històrics i contextos culturals.

- **Pel que fa a la competència núm. 2:**

- Elaborar una interpretació personal a partir de la lectura autònoma d'obres rellevants de la literatura universal, atenent aspectes temàtics, de gènere i subgènere, elements de l'estructura i l'estil, i valors ètics i estètics de les obres, i establint vincles argumentats amb altres obres i altres experiències artístiques i culturals.
- Accedir a diverses manifestacions de la cultura literària en el marc d'un itinerari lector personal que enriqueixi, de manera conscient i sistemàtica, la identitat lectora pròpia, i compartir les experiències de lectura pròpies amb l'ajuda d'un metallenguatge específic.
- Crear textos personals amb intenció literària i consciència d'estil, en diferents suports i amb l'ajuda d'altres llenguatges artístics i audiovisuals, a partir de la lectura d'obres o fragments significatius en què es facin servir les convencions formals dels diversos gèneres i estils literaris.

Desenvolupar aquesta competència implica avançar en la consolidació de l'autonomia i la construcció de la identitat lectora pròpia, essencial per a la pervivència de l'hàbit lector més enllà de la vida escolar, dedicant un temps periòdic i constant a la lectura individual, i assegurant moments de reflexió i conversa que permetin establir relacions entre els textos llegits. La confluència del corpus propi de la modalitat de lectura guiada amb el de la modalitat de lectura autònoma, constituït en tots dos casos pels clàssics de la literatura universal, propicia la provisió de mapes de referència que permeten la construcció d'itineraris de progrés. L'apropiació d'habilitats d'interpretació capaces de vèncer les resistències que plantegen les obres d'una certa complexitat afavoreix el desenvolupament de criteris de selecció, imprescindibles en la formació del lector literari autònom. Aquesta competència contribueix a l'apropiació per part de l'alumnat d'un saber literari i cultural que permet establir relacions entre les lectures guiades i les autònomes, així com indagar sobre les obres llegides, mobilitzar la pròpia experiència lectora i cultural en la comprensió i la interpretació dels textos, i ubicar amb precisió els textos en el seu context de producció i en les formes culturals en les quals s'inscriuen. A més, afavoreix la reflexió autònoma sobre les funcions i els efectes de les diferents convencions a partir de les quals es construeixen les obres. Els i les docents poden animar l'alumnat a participar en tertúlies literàries, a fer ressenyes d'obres llegides, a escriure articles d'opinió al voltant de creacions artístiques, a participar en clubs de lectura i escriptura i a connectar-se en xarxa amb altres lectors, etc. D'aquesta manera, es convida igualment a construir els propis textos d'intenció literària partint de models, convencions, gèneres i estils, i a accedir a diverses manifestacions de la cultura literària.

- **Pel que fa a la competència núm. 3:**

- Comparar dos textos literaris o un fragment literari i una obra artística argumentant oralment o per escrit els elements de semblança i contrast, tant pel que fa a aspectes temàtics i de contingut, com formals i expressius, atenent també els seus valors ètics i estètics.

El coneixement dels imaginaris —tant dels seus elements simbòlics com de les vies formals en què l'ésser humà ha xifrat i comunicat la seva experiència elaborant artísticament al llarg de la història— constitueix una altra de les competències específiques pròpies de la matèria. Privilegiar l'eix temàtic en la construcció d'itineraris i obrir-los a la lectura intertextual té un indubtable interès antropològic i cultural i una enorme rendibilitat didàctica: permet constatar l'existència de tòpics, temes i motius que han perviscut malgrat l'esdevenir històric, i determinar-ne el diferent tractament en diferents èpoques i contextos, i contrastar què van representar les obres per a la comunitat contemporània de recepció i què representen per a un lector o lectora actual. Tot això ens ajuda a entendre'ns com a individus que senten i pensen en uns esquemes heretats, deutors d'un llegat cultural en el qual la literatura té un paper determinant, i que ha anat descartant o consolidant formes i temes, fins al punt de depurar-los en uns motlles: els gèneres literaris. Es tracta d'entendre, finalment, la literatura com a manera de dir que es distancia del llenguatge quotidià, però que absorbeix i conforma la nostra constitució psicològica i social. Som éssers incapaços de pensar-nos al marge d'un sistema de símbols i experiències comunes i, en aquest aspecte, la literatura hi desenvolupa una funció essencial.

- **Pel que fa a la competència núm. 5:**

- Realitzar un projecte de recerca sobre autores de rellevància, obres literàries de contextos no occidentals o qüestions temàtiques o formals que aportin una mirada diversa i crítica sobre la construcció d'imaginari que proposa la tradició literària.
- Elaborar comentaris crítics de textos, orals o escrits, i participar en converses literàries sobre lectures en què s'incorpori la perspectiva de gènere i es posi en qüestió la mirada etnocèntrica pròpia del cànon occidental, i també qualsevol altre discurs predominant en la nostra societat que representi opressió sobre qualsevol minoria.

La sensibilitat contemporània i els estudis literaris recents coincideixen a assenyalar absències clamoroses en la construcció del cànon d'una literatura pretesament universal. Absents les dones, absents també les veus no occidentals, es fa inexcusable una reconstrucció del cànon que incorpori unes i altres al temps que indagui en les causes d'aquesta exclusió. Si la literatura és un agent determinant en la construcció dels imaginaris —la construcció social dels gèneres, la configuració d'un "nosaltres" davant "els altres", o el traçat de models sentimentals i amorosos—, l'educació literària ha d'incorporar habilitats de lectura, d'interpretació i de reapropiació de textos que desenvolupin una mirada distanciada i que afavoreixin la reflexió crítica sobre la construcció discursiva del món. Això permetrà reconèixer i descartar actituds inconscientment sexistes i etnocèntriques. Amb aquesta finalitat, la selecció de les obres objecte de lectura compartida i acompanyada, i dels fragments que s'hi associen, han d'incorporar mostres representatives d'un patrimoni autènticament universal, amb presència de dones escriptores i obres no occidentals. El fil conductor d'algun d'aquests itineraris podria posar el focus precisament en aquests aspectes. La presentació d'un corpus de textos organitzats sobre el doble eix, temàtic i de gènere, pretén afavorir aquestes propostes.

CRITERIS I INSTRUMENTS DE QUALIFICACIÓ

100% competències d'àmbit: (90% Proves escrites, 10% exercicis puntuables).

En relació amb la penalització per faltes d'ortografia, el criteri del Departament és únic, i s'aplicarà a totes les activitats escrites puntuables, siguin exàmens o qualsevol altra tasca escrita: 0,1 p de descompte per faltes fins a un màxim de 3 punts. Aquesta penalització serà vigent des del primer dia, i des del primer lliurament.

En cap cas es podrà assolir la matèria si l'alumne/a no s'expressa, a classe i en les comunicacions amb la docent, en llengua catalana.

PROPOSTA DE LECTURES*

La proposta de lectures que proposa la docent serà susceptible a canvis pactats amb l'alumne per tal que segueixin la premissa del currículum: permetre una aproximació a diferents moments, contextos de producció i recepció, conflictes, arquetips literaris, vies formals, formes d'expressió, etc., i també a la lectura comparada de textos clàssics i contemporanis, nacionals i estrangers, literaris i no literaris.

La proposta, doncs, busca amalgamar els grans temes de la literatura amb les diferents formes i gèneres en què s'han concretat en cada obra i moment històric. L'eix temàtic ofereix una base que permet travessar èpoques i contextos culturals, establir relacions entre el present i el passat i entre literatures diverses, i connectar amb qüestions que han preocupat la humanitat al llarg dels segles i sobre les quals encara avui es pregunten adolescents i joves.

Per tot això, en cada un dels blocs temàtics hi ha descriptors que permeten traçar itineraris més concrets, en els quals l'obra triada anirà acompanyada d'un conjunt de textos que en permetin la inserció en el context historicocultural de producció i la tradició literària anterior i posterior, i l'accés a la història de les seves interpretacions i a l'horitzó actual de recepció, tant en el pla de les idees com de les formes artístiques:

❖ **Antiguitat grecolatina**

- *I desitjo i cremo* de Safo de Lesbos (P)
- *Antígona* de Sòfocles (T)
- *Lisístrata* d'Aristòfanes (T)

❖ **Època medieval**

- *Galvany i el Cavaller Verd* d'anònim (N)



➤ *La mort del rei Artús* d'anònim (N)

❖ **Literatura moderna**

➤ *Frankenstein* de Mary Shelley (N)

➤ *Tot esperant Godot* de Samuel Beckett (T)

➤ *Cims borrascosos* d'Emily Brönte (N)

❖ **Antologia poètica***

➤ *Antologia poètica* de Miquel Descot (tria) (P)